

СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ДЛЯ ЗБІЛЬШЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

©2021 КУЛАКОВ О. О.

УДК 658.33
JEL: D73; E22; E29; P48

Кулаков О. О. Створення моделі доброчесності та боротьби з корупцією для збільшення інвестиційно-інноваційної привабливості регіонів України

Підвищення інвестиційної привабливості України потребує створення принципово нової моделі доброчесності та боротьби з корупцією. Україна складається з областей, які мають різну інвестиційну привабливість. В умовах обмеженості інвестиційних ресурсів України створення прозорої економіки є основою розвитку. Індекс сприйняття корупції, який є основним показником інвестиційного розвитку економік країн, показує відсутність прогресу в боротьбі з корупцією в Україні. Отже, необхідно реалізовувати програми щодо доброчесності та боротьби з корупцією на основі європейського досвіду, розвинених країн для підвищення інвестиційної привабливості України та її регіонів. Метою статті є розробка моделі доброчесності та боротьби з корупцією, що становить підґрунтя для збільшення інвестиційної привабливості України для інвестиційно-інноваційного розвитку. Виявлені основні суб'єкти, що взаємодіють з органами влади, для моделі доброчесності та боротьби з корупцією на основі аналізу діяльності органів влади. Також охарактеризовано принципи взаємодії органів влади з іншими суб'єктами з метою подолання корупції. Проаналізовано компоненти впливу на ефективність реалізації моделі доброчесності та боротьби з корупцією. Зазначено, що модель доброчесності та боротьби з корупцією має механізми підтримання формальних і неформальних правил на основі аналізу взаємодії органів влади для запобігання корупції. Розроблені основні елементи, результати та програма моделі доброчесності та боротьби з корупцією для підтримки цієї моделі. Для ефективної реалізації моделі доброчесності та боротьби з корупцією необхідно впровадження підзвітності, механізмів підзвітності та врахування проблем підзвітності з метою виявлення переваг і недоліків від реалізації.

Ключові слова: інвестиційний проєкт, інвестиційна привабливість, модель, доброчесність, боротьба з корупцією, інвестиційно-інноваційний розвиток, підзвітність.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-1-97-102>

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

Кулаков Олександр Олександрович – кандидат економічних наук, головний спеціаліст відділу міжнародного та міжрегіонального співробітництва управління зовнішньоекономічних відносин департаменту інвестиційно-інноваційного розвитку і зовнішніх відносин, Донецька обласна державна адміністрація (вул. Богдана Хмельницького, 32, Краматорськ, 84331, Україна)

E-mail: oleksiikulakov@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9485-5998>

Researcher ID: AAC-3945-2021

UDC 658.33
JEL: D73; E22; E29; P48

Kulakov O. O. Creating the Model of Integrity and Countering Corruption to Increase the Investment-Innovative Attractiveness of Ukrainian Regions
Increasing Ukraine's investment attractiveness requires the creation of a fundamentally new model of integrity and countering corruption. Ukraine consists of regions that have different investment attractiveness. In the conditions of limited investment resources of Ukraine, the creation of a transparent economy is the basis of development. The Corruption Perception Index, which is the main indicator of investment development of the economies of the countries, shows the lack of progress in the countering corruption in Ukraine. Therefore, it is necessary to implement programs on integrity and countering corruption based on experience of European and other developed countries to increase the investment attractiveness of Ukraine and its regions. The article is aimed at developing a model of integrity and countering corruption, which is the basis for increasing the investment attractiveness of Ukraine for investment and innovation development. The main actors interacting with the authorities are identified for the model of integrity and countering corruption based on the analysis of the activities of the authorities. The principles of interaction between the authorities and other entities in order to overcome corruption are also characterized. The components of influencing the effectiveness of implementation of the model of integrity and countering corruption are analyzed. It is noted that the model of integrity and countering corruption has mechanisms for maintaining formal and informal rules based on the analysis of the interaction of authorities to prevent corruption. The main elements, results and a program of the model of integrity and countering corruption are developed to support this model. In order to effectively implement the model of integrity and countering corruption, it is necessary to introduce accountability, accountability mechanisms and means of control of accountability issues in order to identify the advantages and disadvantages of implementation.

Keywords: investment project, investment attractiveness, model, integrity, countering corruption, investment and innovation development, accountability.

Fig.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 10.

Kulakov Oleksii O. – PhD (Economics), Chief Specialist of the Department of International and Interregional Cooperation of the Directorate of Foreign Economic Relations of the Department of Investment and Innovative Development and External Relations, Donetsk Regional State Administration (32 Bohdana Khmelnytskoho Str., Kramatorsk, 84331, Ukraine)

E-mail: oleksiikulakov@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9485-5998>

Researcher ID: AAC-3945-2021

Підвищення інвестиційної привабливості України потребує створення принципово нової моделі доброчесності та боротьби з корупцією. Україна складається з областей, які мають різну інвестиційну привабливість. В умовах обмеженості інвестиційних ресурсів України створення прозорої економіки є основою розвитку. Індекс сприйняття корупції, який є основним показником інвестиційного розвитку економік країн, показує відсутність прогресу в боротьбі з корупцією в Україні. Отже, необхідно реалізовувати програми щодо доброчесності та боротьби з корупцією на основі європейського досвіду розвинених країн для підвищення інвестиційної привабливості України та її регіонів.

Проблемам доброчесності та боротьби з корупцією присвячено ряд публікацій вітчизняних учених-економістів. У працях І. В. Ярошенко досліджуються шляхи подолання корупції в лісовій галузі України [1, с. 112]. Побудова громадянського суспільства завдяки інституту громадських об'єднань для подолання корупції розглядається у працях К. А. Варес [2, с. 730]. М. П. Марчук аналізує основні напрями вітчизняної політики щодо боротьби з корупцією в Україні [3, с. 471]. Ю. П. Заблоцький розглядає історичну ретроспективу боротьби з корупцією, хабарництвом і неправомірною вигодою в Україні [4, с. 54]. Д. Михайленко приділяє увагу функціонуванню корупційних мереж як основної перешкоди формуванню політичної волі запобігати корупції [5, с. 206]. А. Суббот і Ю. Дем'янчук досліджують засоби боротьби з корупцією в умовах реформування законодавства [6, с. 114]. У дослідженнях В. А. Ведькал аналізується міжнародна співпраця України щодо запобігання та протидії корупції [7, с. 99]. Д. С. Машалякевич розглядає систему суб'єктів боротьби з корупцією [8, с. 95]. У наукових працях Н. Ахтирської досліджується міжнародний досвід протидії корупції як вектор створення національної антикорупційної політики [9, с. 3]. Н. О. Байстрюченко та Л. В. Шпакович аналізують формування системи боротьби з корупцією на державній службі [10, с. 46].

Метою статті є розробка моделі доброчесності та боротьби з корупцією, що становить підґрунтя для збільшення інвестиційної привабливості України та інвестиційно-інноваційного розвитку України.

Для побудови моделі доброчесності та боротьби з корупцією, по-перше, необхідно виявити основні взаємодіючі суб'єкти з органами влади України:

1. *Горизонтальна взаємодія:* багато суб'єктів співпрацюють з органами влади, а саме: приватний сектор (для отримання прибутку), дипломатичні установи, міжнародні організації та громадянське суспільство в період збройного конфлікту.
2. *Вертикальна взаємодія:* взаємодія між різними органами влади, що включає децентралізацію, делегування завдань, грошей і повноважень.

В основу моделі доброчесності та боротьби з корупцією покладено принципи взаємодії органів влади з іншими суб'єктами, що зображено на *рис. 1*.

Суб'єкти моделі доброчесності та боротьби з корупцією:

1. *Суб'єкти міжнародного співробітництва:*

- ✦ дипломатичні установи (посольства та консульства);
- ✦ міжнародні організації.

2. *Органи влади (вищі органи влади, місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування):*

- ✦ законодавчі;
- ✦ виконавчі;
- ✦ судові.

3. *Приватний сектор:*

- ✦ малий, середній і великий бізнес;
- ✦ транснаціональні корпорації;
- ✦ фінансові установи;
- ✦ фондові біржі.

4. *Громадянське суспільство:*

- ✦ професійні асоціації;
- ✦ громадські організації;
- ✦ неурядові організації;
- ✦ релігійні групи;
- ✦ жіночі групи.

Принципи взаємодії органів влади з іншими суб'єктами моделі доброчесності та боротьби з корупцією:

- ✦ підзвітність;
- ✦ прозорість;
- ✦ співучасть.

Для реалізації моделі доброчесності та боротьби з корупцією передбачається вплив на три компоненти: розвиток персоналу, організаційний розвиток, а також правова та інституційна база.

Формальні та неформальні правила моделі доброчесності та боротьби з корупцією, які визначають основні механізми її функціонування, наведено в *табл. 1*.

Модель доброчесності та боротьби з корупцією має три типи підзвітності:

1. Політична відповідальність через обраних представників на виборах.
2. Адміністративна відповідальність: взаємодія між державними та недержавними установами.
3. Соціальна підзвітність через механізм притягнення організацій, а також представників влади та бізнесу до відповідальності перед своїми організованими громадянами.

Проте не всі громадяни добре організовані. Підзвітність є, коли існує зв'язок між організованими громадянами, представниками влади та бізнесу, а саме: спільне виконання завдань або функцій, за рахунок чого організації або представники підлягають нагляду чи надають інформацію та обґрунтування дій.

Рис. 1. Модель доброчесності та боротьби з корупцією

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 1

Формальні та неформальні правила моделі доброчесності та боротьби з корупцією, які є основними механізмами моделі

Формальні правила	Неформальні правила
1. Державні установи підтримують «правила гри», що структурують інвестиційну діяльність і сприяють розвитку інвестиційної діяльності, а також регулюють управління інвестиційною діяльністю та справедливості	Неформальні правила зазвичай неписані. Такі правила створюються та виконуються неофіційно. Неформальні правила регулюють відносини та угоди між бізнесом і державними установами. Здебільшого вони створюються лідерами товариств, громадських організацій і громадянського суспільства
2. Державні установи відіграють важливу роль у створенні норм і забезпеченні їх виконання	
3. Державні установи стежать за виконанням законів, правил і процедур щодо управління інвестиційно-інноваційним розвитком	

Джерело: авторська розробка.

Механізми підзвітності моделі доброчесності та боротьби з корупцією реалізуються через: закони про право на інформацію; перевірки аудиторів, омбудсменів, слідчих комісій, судової влади; громадські слухання; електронне урядування; скарги на організації або представників влади чи бізнесу; запити на інформацію засобів масової інформації; запити на публічну інформацію громадян або громадських організацій.

Проблемами з підзвітністю, що можуть виникати в моделі доброчесності та боротьби з корупцією, є такі:

- ✦ підзвітність залежить від інформації, тому чим більше інформації, тим більше шансів заявити про порушення;

- ✦ політики мають великий вплив на корупцію в державі;
 - ✦ збільшення кількості організацій, які співпрацюють з державними установами через механізми державно-приватного партнерства, субпідряд, приватизацію тощо;
 - ✦ корупція: якісні послуги лише після надання певних переваг;
 - ✦ неграмотність, відсутність інформації та обізнаності у правах;
 - ✦ люди часто мають низькі очікування від держави та послуг держави, тому можуть замало скаржитися або вимагати змін від держави.
- При побудові та реалізації моделі доброчесності та боротьби з корупцією необхідно розуміти, що

за добросовісність відповідають як організація, так і окремі працівники. Працівники в організації відповідають за створення корпоративної культури, де всі знають цінності, принципи, кодекси, правила та процедури організації. Працівники повинні робити все можливе, щоб діяти чесно, виходячи із власного морального судження, а також враховуючи корпоративну культуру організації.

Організація та керівники організації повинні постійно нагадувати персоналу про корпоративну культуру організації. Таким чином, організація робить все можливе, щоб заохотити персонал дотримуватися цінностей організації та мінімізувати порушення добросовісності. Основними елементами моделі добросовісності та боротьби з корупцією є: правила та процедури, цінності та системність.

Правила та процедури є практичними заходами, що підтримують і зміцнюють корпоративну культуру організації. Відділи з питань аудиту, фінансів, юридичних і кадрових питань відіграють важливу роль при впровадженні правил і процедур, наприклад установлення процедур закупівель, укладання контрактів, створення кодексів поведінки персоналу, розроблення правил звітування та розслідування порушень добросовісності. Правила та процедури часто пов'язані з антикорупційними принципами.

Цінності зміцнюють корпоративну культуру організації. Корпоративна культура повинна характеризуватися відкритістю, безпекою, взаємоповагою та довірою. Керівники відіграють важливу роль у формуванні корпоративної культури шляхом навчання персоналу, етичного лідерства та контролю.

Важливою є *системність практичних кроків*, вжитих для реалізації моделі добросовісності та боротьби з корупцією. Системність об'єднує правила, процедури та цінності для забезпечення їх послідовного застосування, наприклад моніторинг кількості та характеру порушень добросовісності, оцінка моделі добросовісності та боротьби з корупцією, а також регулярний аналіз ризиків.

Побудова моделі добросовісності та боротьби з корупцією дозволить отримати такі результати для мотивації персоналу:

- ✦ *відкритість та чесність* – управління є відкритим і чесним як у межах організації, так і у співробітництві із зовнішніми організаціями;
- ✦ *участь* – залучення громадян до процесів прийняття рішень органами державної влади, включаючи вислуховування проблем та ідей громадськості, а також інформування громадськості про розробку програм і впровадження проектів;
- ✦ *прозорість* – модель добросовісності та боротьби з корупцією є засобом притягнення державних службовців до відповідальності, наприклад забезпечення вільного доступу

для громадян щодо рішень органів державної влади та бюджетів;

- ✦ *ефективність* – установлення цілей і впровадження процесів для отримання найкращих можливих результатів для задоволення потреб зацікавлених сторін і найкраще використання державних ресурсів (людських, фінансових, технологічних тощо);
- ✦ *легітимність* – право органів державної влади на прийняття управлінських повноважень, включаючи дії відповідно до законодавства та нормативних актів;
- ✦ *відповідальність* – обов'язок нести відповідальність і пояснювати дії чи заходи органів державної влади громадянам і зацікавленим сторонам.

Організації можуть запровадити програму для підтримки моделі добросовісності та боротьби з корупцією, що включає такі чотири етапи.

1. Створити план боротьби з шахрайством та корупцією:

- ✦ заявити про зобов'язання, що організація не буде терпіти шахрайство чи корупцію та буде виділяти достатньо ресурсів для ефективної боротьби з ними;
- ✦ визначити, до чого і до кого застосовується модель добросовісності та боротьби з корупцією;
- ✦ повідомити, що обов'язок усіх співробітників повідомляти про підозри щодо порушення добросовісності;
- ✦ визначити правила, як саме організація реагуватиме на підозри в шахрайстві чи корупції;
- ✦ розробити план реагування на шахрайство та корупцію, включаючи розслідування та переслідування;
- ✦ зробити заяву організації про захист тих, хто повідомляє про підозри щодо порушення добросовісності.

2. Розробити стратегію протидії шахрайству та корупції:

- ✦ виявити загрози шахрайства та корупції, з якими стикається організація;
- ✦ визначити, які дії підтримують модель добросовісності та боротьби з корупцією;
- ✦ з'ясувати, які ресурси можуть бути виділені для підтримки моделі добросовісності та боротьби з корупцією.

3. Впровадити норми поведінки:

- ✦ кодексом поведінки визначити місію, цінності та корпоративну культуру організації, а також пов'язати їх з прийнятною та очікуваною поведінкою персоналу;
- ✦ виявити, якими суспільними цінностями повинні керуватися дії персоналу організації;
- ✦ визначити загальні обов'язки щодо стандартів поведінки як в організації, так і за її межами;

- ✦ створити правила та процедури керівництва поведінкою персоналу організації в конкретних ситуаціях;
- ✦ розробити правила повідомлення про порушення корпоративної культури;
- ✦ зобов'язати весь персонал підписати кодекс поведінки, навчити його розуміти та свідомо застосовувати;
- ✦ активно стежити та контролювати застосування кодексу поведінки.

4. Забезпечити підписання персоналом договору щодо нульової толерантності до хабарництва та корупції для підтримки моделі доброчесності та боротьби з корупцією.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило побудувати модель доброчесності та боротьби з корупцією, виявити основні її взаємодіючі суб'єкти з органами влади. Для моделі доброчесності та боротьби з корупцією розроблено принципи взаємодії органів влади з іншими суб'єктами. Розглянуто компоненти, що створюються для впливу на ефективність реалізації моделі. Висвітлено, що модель доброчесності та боротьби з корупцією має механізми підтримання формальних і неформальних правил на основі аналізу взаємодії органів влади з метою запобігання корупції. Для ефективної реалізації моделі проаналізовано впровадження механізмів підзвітності та виявлено можливі проблеми підзвітності. Розроблено основні елементи моделі доброчесності та боротьби з корупцією для дотримання цінностей організації та мінімізації порушень доброчесності. Запропоновано програму для підтримки моделі доброчесності та боротьби з корупцією, що передбачає: створення плану боротьби з шахрайством і корупцією; розробку стратегії протидії шахрайству та корупції; впровадження норм поведінки; забезпечення підписання персоналом договору щодо нульової толерантності до хабарництва та корупції для підтримки запропонованої моделі. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Ярошенко І. В. Шляхи подолання корупції в лісовій галузі України. *Економічний простір*. 2018. № 133. С. 111–120. DOI: 10.30838/P.ES.2224.050718.111.75
2. Варес К. Л. Побудова громадянського суспільства через інститут громадських об'єднань – шлях до подолання корупції. *Молодий вчений*. 2015. № 2. С. 729–733. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2015/2/470.pdf>
3. Марчук М. П. Основні напрями державної політики щодо протидії корупції в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 470–474. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2016/3/111.pdf>
4. Заблоцький Ю. П. Історична ретроспектива протидії корупції, хабарництву і неправомірній вигоді в Україні. *Митна справа*. 2015. № 1. Ч. 2. Кн. 1. С. 53–60.

5. Михайленко Д. Функціонування корупційних мереж як перешкода формуванню політичної волі протидіяти корупції. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 205–209. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/47.pdf>
6. Суббот А., Дем'янчук Ю. Засоби протидії та запобігання корупції в умовах реформування законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 113–117. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/6/26.pdf>
7. Ведькал В. А. Міжнародна співпраця України у сфері запобігання та протидії корупції. *Право і суспільство*. 2016. № 2. Ч. 2. С. 98–104. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2016/2_2016/part_2/20.pdf
8. Машлякевич Д. С. Система суб'єктів запобігання та протидії корупції. *Право.ua*. 2015. № 2. С. 94–101.
9. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. *Віче*. 2015. № 18. С. 2–5.
10. Байстрюченко Н. О., Шпакович Л. В. Формування системи запобігання і протидії корупції на державній службі. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка»*. 2015. № 3. С. 45–54.

REFERENCES

- Akhtyrskaya, N. "Mizhnarodnyi dosvid borotby z koruptsiieiu yak vektor formuvannya natsionalnoi antykoruptsinoi polityky: ohliad zakonodavstva Rumunii" [International Practice at Fighting Against Corruption as a Vector of Formation of National Anticorruption Policy: Review of Legislation of Romania]. *Viche*, no. 18 (2015): 2-5.
- Baistriuchenko, N. O., and Shpakovych, L. V. "Formuvannya systemy zapobihannya i protydii koruptsii na derzhavni sluzhbi" [Formation of a System of Measures to Prevent and Combat Corruption in the Public Service]. *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu. Seriya «Ekononika»*, no. 3 (2015): 45-54.
- Marchuk, M. P. "Osnovni napriamy derzhavnoi polityky shchodo protydii koruptsii v Ukraini" [The Main Directions of the State Policy of Combating Corruption in Ukraine]. *Molodyi vchenuy*, no. 3 (2016): 470-474. <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2016/3/111.pdf>
- Mashliakevych, D. S. "Systema subiektiv zapobihannya ta protydii koruptsii" [System of Subjects of Prevention and Counteraction to Corruption]. *Pravo.ua*, no. 2 (2015): 94-101.
- Mykhailenko, D. "Funktsionuvannya koruptsiinykh merezh yak pereshkoda formuvanniu politychnoi voli protydii koruptsii" [The Functioning of Corruption Networks as an Obstacle to the Formation of Political Will to Combat Corruption]. *Pidpriemnystvo, hospodarstvo i pravo*, no. 5 (2017): 205-209. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/5/47.pdf>
- Subbot, A., and Demianchuk, Yu. "Zasoby protydii ta zapobihannya koruptsii v umovakh reformuvannya zakonodavstva" [Means of Counteracting and Preventing Corruption in the Context of Legislative Reform]. *Pidpriemnystvo, hospodarstvo i pravo*, no. 6 (2017): 113-117. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/6/26.pdf>

- Vares, K. L. "Pobudova hromadianskoho suspilstva cherez instytut hromadskykh obiednan – shliakh do podolannia koruptsii" [Civil Society Development by the Institute of Public Association – The Way to Overcome Corruption]. *Molodyi vchenyi*, no. 2 (2015): 729-733. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/470.pdf>
- Vedkal, V. A. "Mizhnarodna spivpratsia Ukrainy u sferi zapobihannia ta protydii koruptsii" [Ukraine's International Cooperation in Preventing and Combating Corruption]. *Pravo i suspilstvo*, no. 2, part 2 (2016): 98-104. http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2016/2_2016/part_2/20.pdf
- Yaroshenko, I. V. "Shliakhy podolannia koruptsii v lisovii haluzi Ukrainy" [Overcoming Corruption in the Forestry Sector of Ukraine]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 133 (2018): 111-120.
DOI: 10.30838/PES.2224.050718.111.75
- Zablotskyi, Yu. P. "Istorychna retrospektyva protydii koruptsii, khabarnytstvu i nepravomirni vyhodi v Ukraini" [Historical Retrospective of Combating Corruption, Bribery and Illegal Gain in Ukraine]. *Mytna sprava*, book 1, vol. 2, no. 1 (2015): 53-60.